

Sygn. akt II CSK 482/13

POSTANOWIENIE

Dnia 4 czerwca 2014 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Antoni Górski (przewodniczący)

SSN Agnieszka Piotrowska (sprawozdawca)

SSN Maria Szulc

w sprawie z wniosku M. B.
przy uczestnictwie [...]
o stwierdzenie nabycia spadku i o dział spadku,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym
w Izbie Cywilnej w dniu 4 czerwca 2014 r.,
skargi kasacyjnej uczestniczki postępowania J. C.
od postanowienia Sądu Okręgowego w P.
z dnia 14 marca 2013 r.,

- 1. uchyla zaskarżone postanowienie w punkcie 1 (pierwszym) i oddala apelację wnioskodawczynie M. B.;**
- 2. oddala skargę kasacyjną w pozostałej części;**
- 3. orzeka, że wnioskodawczynie i uczestniczka postępowania ponoszą koszty postępowania kasacyjnego związane z ich udziałem w sprawie.**

UZASADNIENIE

Postanowieniem z dnia 2 listopada 2012 r. Sąd Rejonowy w P. dokonał działu spadku po spadkodawcach: K. B., T. B., A. B. i A. B. w ten sposób, że ustalając, iż w skład spadku wchodzi bliżej opisane nieruchomości rolne położone w S. o łącznej wartości 212.300 zł przyznał wnioskodawczyni M. B. na własność działki oznaczone w ewidencji gruntów numerami: nr 54 o powierzchni 0,2920 ha, nr 93 o powierzchni 0,2160 ha, nr 108 o powierzchni 0,8907 ha, nr 14 o powierzchni 0,1157 ha oraz nr 45 o powierzchni 0,4943 ha, zaś uczestniczce postępowania J. C. przyznał działki oznaczone w ewidencji gruntów numerami : nr 112 o powierzchni 0,5274 ha oraz nr 113 o powierzchni 0,5797 ha. Sąd Rejonowy zasądził od wnioskodawczyni oraz uczestniczki J. C. na rzecz pozostałych uczestników postępowania: [...], którzy nie otrzymali nieruchomości w naturze, stosowne spłaty oraz orzekł o kosztach postępowania.

Sąd pierwszej instancji ustalił, że opisane wyżej działki wchodziły w skład gospodarstwa rolnego położonego w S. stanowiącego własność rodziców wnioskodawczyni i uczestników postępowania K. i A. małżonków B. Grunty te tworzą dwa kompleksy oddalone od siebie o około 5 km. W pierwszym z nich - złożonych z działek nr 54,93 i 108 (S. obręb 1) o pow. 1.3987 ha, położonych przy ul. R. zamieszkuje w siedlisku wnioskodawczyni M. B., która prowadzi gospodarstwo rolne. Uprawia na części ornej działki nr 108 i 93 warzywa, a pozostałe grunty, stanowiące użytki zielone, wykorzystuje jako łąkę i pastwisko dla dwóch krów. Druga część złożona jest z działek rolnych o niskiej klasie bonitacyjnej oznaczonych numerami 14, 45,112 i 113 (S. obręb 6), które leżą od wielu lat odłogiem, zachodzi na nich zjawisko stepowienia, zarastają one samosiejkami, nie nadają się do rolniczego wykorzystania, a ich przywrócenie do należytego stanu kultury rolnej wymagałoby długotrwałych i kosztownych nakładów. Wnioskodawczyni nie wykorzystuje rolniczo działek nr 14, 45, 112 i 113, dzierżawi natomiast działki rolne od innych mieszkańców wsi, na których wypasa bydło i zbiera siano. Zgodnie z miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego S. obowiązującym do końca 2003 roku, działki o nr 54, 93 i 108 (obrub 1) leżały na terenach podstrefy budownictwa letniskowego w P., działki o nr 112 i 113 (obrub 6)

- na terenach podstrefy mieszkaniowej, rezerwa terenu dla budownictwa wysokiego, zaś działki nr 45 i 14 (obręb 6) na terenach podstrefy upraw polowych. S. nie posiada aktualnie planu zagospodarowania przestrzennego, a jedynie Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego miasta S. zatwierdzone uchwałą Rady Miasta z dnia 31.03.2006 r., zgodnie z którym działki nr 14, 45, 112 i 113 są wyłączone z produkcji rolnej i przeznaczone pod zespół przyrodniczo - krajobrazowy. Działka nr 14 w pasie 100 m od drogi to tereny budownictwa jednorodzinne i zagrodowe. Działka nr 45 w pasie 100 m od ul. D. przewidziana jest w studium jako tereny pod budownictwo jednorodzinne i zagrodowe. Działki nr 112 i 113 przewidziane są jako rezerwa kierunkowa budownictwa mieszkaniowego jednorodzinne oraz usług podstawowych. Działka nr 108 w części około 100 m od ul. R. przeznaczona jest pod budownictwo mieszkaniowe, a pozostała część działki nr 108 i działki nr 93 i 54 wyłączone są z zabudowy i stanowią tereny zalewowe. Wartość rynkowa działek nr 108, 93 i 54 wynosi 95.600 złotych, wartość działek nr 112 i 113 wycenionych jako całość funkcjonalna - 84.400 złotych, wartość działki nr 45 - 31.500 złotych, zaś działki nr 14 - 800 zł. W oparciu o opinię biegłego sądowego Sąd Rejonowy ustalił, że podział gospodarstwa rolnego objętego wnioskiem jest możliwy, ale biorąc pod uwagę ograniczenia wynikające z zasad prawidłowej gospodarki rolnej powinien być dokonany na dwie części, to jest na część położoną w obrębie nr 1 obejmującą działki nr 54, 93 i 108 oraz drugą część położoną w obrębie nr 6 obejmującą działki nr 113, 112, 14 i 45. Sąd ustalił także, że położone obok siebie działki nr 112 i 113 mają kształt wąskich (o szerokości odpowiednio 12 i 13 metrów) i wydłużonych prostokątów i z tych przyczyn powinny stanowić jedną całość, albowiem osobno nie nadają się pod zabudowę. Uczestniczka J. C. od wielu lat zamieszkuje poza S., aktualnie nie pracuje zawodowo, jest na utrzymaniu męża, posiada oszczędności i na działkach nr 112 i 113, o przyznanie których wniosła, planuje postawienie domu. Pozostali uczestnicy postępowania nie byli zainteresowani otrzymaniem nieruchomości w naturze, lecz spłatami stosownymi do ich udziałów w spadku.

Dokonując działu spadku w sposób opisany w postanowieniu z dnia 2 listopada 2012 r. Sąd Rejonowy podniósł, w ślad za zaaprobowaną opinią biegłego sądowego, że podział fizyczny gospodarstwa rolnego jest możliwy

i uwzględniając postulat uczestniczki J. C. przyznał jej na własność działki nr 112 i 113, wskazując, że z uwagi na ich położenie i kształt powinny one stanowić całość, zaś ich wartość odpowiada udziałowi J. C. w spadku. Działki te, z uwagi na ich aktualny stan, nie mogą być wykorzystywane rolniczo przez wnioskodawczynię M. B., której Sąd przyznał pozostałe nieruchomości rolne wchodzące w skład spadkowego gospodarstwa rolnego.

Powyższe postanowienie Sądu pierwszej instancji zaskarżyła apelacją wnioskodawczyni M. B. domagając się zmiany zaskarżonego orzeczenia przez przyznanie jej wszystkich działek za odpowiednią spłatą na rzecz siostry J. C. Postanowieniem z dnia 14 marca 2013 roku Sąd Okręgowy zmienił zaskarżone postanowienie Sądu Rejonowego w ten sposób, że przyznał wnioskodawczyni działkę nr 112 za spłatą w wysokości 33.658 złotych na rzecz J. C., zaś dalej idącą apelację M. B. oddalił.

Uczestniczka J. C., zaskarżając postanowienie Sądu Okręgowego w całości, zarzuciła naruszenie prawa materialnego, tj. art. 211 k.c. w związku z art. 213 k.c. w związku z art. 1035 k.c., oraz naruszenie przepisów postępowania, tj. art. 619 § 2 k.p.c., art. 623 k.p.c. i art. 688 k.p.c., art. 382 k.p.c. w związku z art. 278 k.p.c. w związku z art. 391 k.p.c. w związku z art. 13 § 2 k.p.c. Formułując powyższe zarzuty skarżąca wniosła o zmianę zaskarżonego orzeczenia Sądu drugiej instancji i przyznanie J. C. działek gruntu nr 112 i 113, ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku Sądu drugiej instancji i przekazanie sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania i orzeczenia o kosztach postępowania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zarzut naruszenia przepisów prawa materialnego- art. 211 k.c. w związku z art. 213 k.c. w związku z art. 1035 k.c. przez niewłaściwe ich zastosowanie skutkujące rozdzieleniem działek nr 112 i 113 tworzących zwartą całość funkcjonalną, które doprowadziło do pozbawienia ich społeczno- gospodarczego znaczenia i obniżenia ich wartości, jest oczywiście uzasadniony, stąd decydujący o uwzględnieniu skargi kasacyjnej i wydaniu przez Sąd Najwyższy orzeczenia co do istoty sprawy na podstawie art. 398¹⁶ k.p.c. Sformułowane w ramach drugiej podstawy kasacyjnej zarzuty procesowe są bowiem w istocie jedynie powtórzeniem i odbiciem znajdujących oparcie w ramach pierwszej podstawy

kasacyjnej zastrzeżeń skarżącej do rozstrzygnięcia Sądu Okręgowego, który dokonał rozdzielania działek nr 112 i 113 między wnioskodawczynię i uczestniczkę sprzecznie z zasadami wynikającymi z art. 211 k.c. w związku z art. 213 k.c. w związku z art. 1035 k.c.

Wskazany przez skarżącą art. 211 k.c. przewiduje, że każdy ze współwłaścicieli może żądać, ażeby zniesienie współwłasności nastąpiło przez podział rzeczy wspólnej, chyba że podział byłby sprzeczny z przepisami ustawy lub ze społeczno-gospodarczym przeznaczeniem rzeczy albo że pociągałby za sobą istotną zmianę rzeczy lub znaczne zmniejszenie jej wartości. Sąd Rejonowy dokonując wskazanego w jego postanowieniu podziału spadkowego gospodarstwa rolnego uwzględnił preferowany przez ustawodawcę sposób wyjścia ze wspólności majątku spadkowego przez fizyczny podział, respektując jednocześnie wskazane w cytowanym przepisie ograniczenia i trafnie uznając, że przyjęty podział fizyczny spadkowych nieruchomości rolnych między wnioskodawczynię i uczestniczkę uwzględnia konfigurację, kształt i przeznaczenie działek nr 112 i 113, a ponadto odpowiada udziałowi J. C. w dzielonej masie majątkowej. Z ustaleń faktycznych dokonanych przez Sąd Rejonowy i zaaprobowanych przez Sąd drugiej instancji wynika, że działki nr 112 i 113 są wąskie (mają szerokość 12 i 13 metrów, co uniemożliwia praktycznie ich oddzielną racjonalną zabudowę) oraz długie, sąsiadują ze sobą i tylko łącznie tworzą nieruchomość nadającą się do racjonalnego wykorzystania i zabudowy. Działki te z uwagi na ich stan, wieloletnie odłogowanie i zachodzące niekorzystne zjawiska stepowienia i zarastania chwastami oraz samosiejkami nie nadają się natomiast do rolniczego wykorzystania. M. B. od lat nie wykorzystuje tych działek na potrzeby gospodarstwa rolnego, lecz dzierżawi ziemię od innych gospodarzy w celu wypasania dwóch krów. Przekonuje więc motywacja Sądu Rejonowego uzasadniająca dokonany przez ten Sąd sposób zniesienia współwłasności spadkowego gospodarstwa rolnego. Odmienne rozstrzygnięcie Sądu Okręgowego polegające na przyznaniu działki nr 112 M. B., a działki nr 113 J. C. uzasadnione zostało jednym zdaniem - że brak jest podstaw do nadmiernej gratyfikacji J. C. przez przyznanie jej obu wskazanych działek jako atrakcyjniejszych od pozostałych. Wskazać jednak należy, że udziały sióstr w majątku spadkowym są równe i

wynoszą po 14028/34560, stąd uwzględniając wartość spadku wynoszącą 212.300 złotych oraz fakt przyznania M. B. pozostałych działek, nie sposób podzielić stanowiska Sądu Okręgowego. Podział rzeczy wspólnej powinien zasadniczo nastąpić stosownie do wielkości udziałów, a wydzielone części rzeczy powinny swoją wartością odpowiadać wielkości udziałów przysługujących poszczególnym współwłaścicielom. Zasadnie więc podnosi skarżąca, że zaaprobowanie rozstrzygnięcia Sądu Okręgowego prowadziłoby do niepożądanych skutków gospodarczych i społecznych, czyniąc wskazane działki nieużytecznymi w sytuacji braku możliwości ich oddzielnego racjonalnego wykorzystania przez dwóch różnych właścicieli, zwłaszcza w sytuacji istniejącego między nimi konfliktu.

W tym stanie rzeczy, na podstawie art. 398¹⁶ k.p.c. Sąd Najwyższy uchylił zaskarżone postanowienie Sądu Okręgowego w punkcie pierwszym i orzekł co do istoty sprawy przez oddalenie apelacji M. B. od postanowienia Sądu pierwszej instancji. W pozostałej części skarga kasacyjna J. C. podlegała oddaleniu jako bezzasadna na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. Orzeczenie o kosztach postępowania kasacyjnego znajduje oparcie w treści art. 520 § 1 w związku z art. 398²¹ i art. 13 § 3 k.p.c.